
TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA QUẢN LÝ VĂN HÓA - NGHỆ THUẬT

SỰ GIAO THOA VĂN HÓA VIỆT – HOA
TẠI MIẾU QUAN CÔNG – HỘI AN – QUẢNG NAM

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
CỬ NHÂN QUẢN LÝ VĂN HÓA

Giảng viên hướng dẫn : PGS.TS. Phan Văn Tú

Sinh viên : Bùi Thị Thu Linh

Lớp : QLVH8C

Khóa học : 2007-2011

Hà Nội - 2011

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	5
CHƯƠNG 1: MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ GIAO THOA VĂN HÓA, DI SẢN VĂN HÓA VÀ TỔNG QUAN VỀ ĐÔ THỊ CỔ HỘI AN, MIẾU QUAN CÔNG.....	9
1.1. Một số vấn đề lý luận về “Giao thoa văn hoá” và “Di sản văn hóa”	
<i>1.1.1. Khái niệm “Giao thoa văn hoá”</i>	9
<i>1.1.2. Khái niệm “Di sản văn hóa”</i>	12
1.2. Tổng quan về Đô thị cổ Hội An và Miếu Quan Công.....	13
1.2.1. Khái quát về đô thị cổ Hội An.....	13
<i>1.2.1.1. Vị trí địa lý</i>	13
<i>1.2.1.2. Lịch sử hình thành.....</i>	15
<i>1.2.1.3. Kinh tế - Chính trị.....</i>	15
<i>1.2.1.4. Đặc điểm dân cư.....</i>	15
<i>1.2.1.5. Quá trình giao thoa văn hóa Việt – Hoa tại đô thị cổ Hội An..</i>	18
1.2.2. Khái quát về Miếu Quan Công.....	24
<i>1.2.2.1. Vị trí di tích.....</i>	24
<i>1.2.2.2. Tín ngưỡng thờ Quan Vân Trường.....</i>	24
<i>1.2.2.3. Nguồn gốc hình thành.....</i>	27
<i>1.2.2.4. Hoạt động tại di tích.....</i>	28
CHƯƠNG 2: NHỮNG BIỂU HIỆN CỦA SỰ GIAO THOA VĂN HÓA VIỆT – HOA TẠI MIẾU QUAN CÔNG.....	30
2.1. Sự giao thoa văn hóa biểu hiện trong tên gọi của di tích.....	30
2.2. Sự giao thoa văn hóa biểu hiện trong các di sản văn hóa vật thể	
2.2.1. Kiến trúc.....	32
<i>2.2.1.1. Cấu trúc.....</i>	32
<i>2.2.1.2. Vì kèo.....</i>	34
<i>2.2.1.3. Hệ mái.....</i>	35
2.2.2. Điêu khắc.....	36
2.2.3. Hội họa.....	41

2.3. Sự giao thoa văn hóa biểu hiện trong các di sản văn hoá phi vật thể	42
2.3.1. Hệ thống câu đối, thơ văn	43
2.3.2. Hoạt động tín ngưỡng	52
2.3.2.1. Lễ cúng	52
2.3.2.2. Lễ hội	53
CHƯƠNG 3: GIẢI PHÁP BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY CÁC GIÁ TRỊ GIAO THOA VĂN HÓA TẠI MIẾU QUAN CÔNG	55
3.1. Đánh giá thực trạng công tác quản lý tại Miếu Quan Công: ..	55
3.1.1. Công tác quản lý của các cơ quan chức năng	55
3.1.2. Công tác quản lý của ban quản lý di tích	58
3.2. Một số đề xuất cá nhân:	60
KẾT LUẬN	63
TÀI LIỆU THAM KHẢO	65
PHỤ LỤC	68

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Phố cổ Hội An được UNESCO công nhận là di sản văn hóa thế giới năm 1999. Đây là không gian văn hóa đặc biệt còn lưu giữ nhiều chứng tích của sự hội tụ văn hóa Đông – Tây từ ngàn năm trước, nhất là giai đoạn phát triển cường thịnh thế kỉ XV-XIX. Sự cởi mở trong việc tiếp nhận các dòng văn hóa trên thế giới đã mang đến cho Hội An một hiện tượng văn hóa đặc biệt: giao thoa văn hóa. Trong đó, giao thoa văn hóa Việt – Hoa đóng vai trò rất quan trọng, là một bộ phận không thể thiếu trong bức tranh văn hóa đa sắc màu của vùng đất này.

Miếu Quan Công ở Hội An – Quảng Nam là một trong những công trình thể hiện sự giao thoa văn hóa Việt – Hoa ở Hội An. Nghiên cứu về Miếu Quan Công, các nhà nghiên cứu đã tiếp cận ở những góc độ khác nhau như: khảo tả di tích, các giá trị văn hóa vật thể và phi vật thể trong Miếu, tín ngưỡng thờ Quan Công,...Tiểu luận này muốn tiếp cận ở góc độ tìm hiểu những giá trị của sự giao thoa văn hóa. Đây là hiện tượng diễn ra trong bất cứ nền văn hóa nào khi đã có sự gặp gỡ lâu dài với dòng văn hóa khác. Tìm hiểu về sự giao thoa văn hóa có thể giúp chúng ta có cái nhìn sâu sắc và toàn diện hơn về tiến trình văn hóa của riêng vùng đất đó, những biến đổi trong đời sống của cộng đồng dân cư, những giá trị văn hóa truyền thống của chính vùng văn hóa,...Hơn nữa việc khảo sát sự giao thoa văn hóa tại một cơ sở hoạt động tín ngưỡng có thể giúp soi rõ những vấn đề thuộc về chính trị, xã hội, giáo dục, tâm linh... của vùng đất Hội An.

Đồng thời, việc tìm hiểu về sự giao thoa văn hóa tại Miếu Quan Công cũng sẽ góp phần làm sáng rõ những đóng góp của người Hoa Minh Hương – chủ nhân xây dựng nên di tích Miếu Quan Công - khi đến lập nghiệp tại vùng đất này.

Về phương diện cá nhân, tôi là một người con xứ Quảng và tôi có niềm tự hào về vùng đất anh hùng cũng như chiều dày lịch sử, văn hóa quê hương

tôi. Nhiều lần đến thăm Hội An và Miếu Quan Công, tôi muốn có một nghiên cứu nhỏ để vừa tự thu nhận kiến thức vừa góp thêm một cách nhìn về di sản quê hương mình. Đó cũng lời cảm ơn dành cho những con người đã vượt nghìn trùng xa xôi đến xây dựng và để lại trên quê hương tôi những di sản văn hóa quý giá.

Với những căn cứ mang tính khóa học và thực tiễn trên, tôi chọn đề tài **“Sự giao thoa văn hóa Việt – Hoa tại Miếu Quan Công, Hội An, Quảng Nam”** làm đề tài khóa luận tốt nghiệp của mình.

2. Đối tượng nghiên cứu

Khóa luận nghiên cứu về sự giao thoa văn hóa Việt – Hoa.

3. Phạm vi nghiên cứu

Sự giao thoa văn hóa Việt – Hoa được khảo sát tại Miếu Quan Công (hay còn gọi là Chùa Ông) tại Hội An, Quảng Nam từ khi Miếu được xây dựng (khoảng thế kỉ XVII) đến nay.

4. Mục đích nghiên cứu

Người viết muốn nghiên cứu về sự giao thoa văn hóa Việt- Hoa tại Miếu Quan Công nhằm tìm hiểu những vấn đề thuộc về sự giao thoa văn hóa nói chung và những giá trị của sự giao thoa văn hóa tại Hội An nói riêng. Hội An là cảng biển quốc tế đã trở thành nơi gặp gỡ của nhiều dòng văn hóa Đông – Tây ngay từ những năm đầu công nguyên. Khóa luận sẽ là sự khám phá về những dấu ấn Việt – Hoa tại một trong những nơi sinh hoạt tín ngưỡng của cư dân đô thị cổ Hội An.

5. Đóng góp của đề tài

Sự giao thoa văn hóa Việt – Hoa tại Việt Nam nói chung và tại Hội An nói riêng là một trong những vấn đề được nhiều nhà nghiên cứu lưu tâm và có nhiều bài viết có giá trị.

Về sự giao thoa văn hóa Việt – Hoa, Trong Hội thảo Quốc tế về Đô thị cổ Hội An tại Đà Nẵng từ 22 - 23/3/1991, các nhà nghiên cứu lớn trong và ngoài nước đã có những khảo sát rất cụ thể. Tham luận *“Tiếp xúc văn hóa ở*

Hội An – nhìn từ góc độ kiến trúc” của Trịnh Cao Tường – Viện Khảo cổ học - đã có những đánh giá về sự giao thoa văn hóa Việt – Hoa – Nhật ở góc độ kiến trúc, trong đó ông xoáy sâu vào dấu ấn Việt – Hoa của những công trình nhà cổ tại đô thị này. Sách *“Phố cổ Hội An và sự giao lưu văn hóa ở Việt Nam”* của Nguyễn Mạnh Hùng có những nghiên cứu chung về sự giao lưu văn hóa tại Hội An, cụ thể là những biểu hiện trong giao lưu văn hóa Việt – Hoa – Nhật. Miếu Quan Công cũng được Nguyễn Mạnh Hùng đưa vào bài viết như một minh chứng cho sự giao lưu văn hóa này.

Về Miếu Quan Công, cho đến nay có khá nhiều bài viết tìm hiểu công trình này, tuy nhiên các nghiên cứu này đều tìm hiểu dưới góc độ khảo tả di tích với phương pháp mô tả là chủ yếu. Tài liệu được người viết xin tại Miếu Quan Công là cuốn *“Lịch sử Chùa Ông”* do nhà sử học Hán Nôm, cụ Nguyễn Bội Liên viết năm 1999 chủ yếu là mô tả về nội, ngoại thất và các hoạt động tín ngưỡng tại Miếu. Trung tâm quản lý và bảo tồn di tích Hội An tại Hội An cũng có tài liệu do trung tâm nghiên cứu, lưu giữ tại phòng tư liệu song tài liệu này chỉ ở cấp độ khảo tả ban đầu, phục vụ việc tìm hiểu thông tin cho công tác quản lý. Trong các sách viết về Hội An như *“Hội An – Di sản thế giới”* của Nguyễn Phước Tương, *“Di sản phi vật thể Hội An”* do Bùi Quang Thắng chủ biên, *“Di sản văn hóa văn nghệ dân gian Hội An”* của Trần Văn An, *“Lễ lệ, lễ hội Hội An”* do Trung tâm quản lý và bảo tồn di tích Hội An nghiên cứu, *“Cư dân Faifo trong lịch sử”* của Nguyễn Chí Trung,...Miếu Quan Công được các nhà nghiên cứu khảo sát khá kỹ về kiến trúc, lễ hội, tín ngưỡng thờ thần,...Các nghiên cứu này giúp người viết thấy được vị trí cả Miếu Quan Công trong hệ thống di sản tại phố cổ Hội An. Có thể nói Miếu là một phần không thể thiếu minh họa sự đa dạng và phong phú các giá trị văn hóa tại vùng đất này.

Qua những khảo sát trên, chúng ta có thể thấy cho đến nay chưa có một tác phẩm nào nghiên cứu một cách cụ thể và toàn diện, hệ thống về sự giao thoa văn hóa Việt – Hoa tại Miếu Quan Công. Liệu có hay không hiện tượng

giao thoa văn hóa khá phức tạp tại Miếu Quan Công? Những gì còn lưu giữ và đang được phát huy có đủ để minh chứng cho vị trí quan trọng của Miếu trong bức tranh chung về sự giao thoa văn hóa tại Hội An? Cần làm gì để những giá trị văn hóa đó được gìn giữ và đưa vào khai thác trong thực tế, góp phần giáo dục các thế hệ sau những dấu ấn văn hóa đặc sắc của một thời đã qua?... Người viết mong muốn có thể góp thêm một cách nhìn nhận và tìm hiểu cụ thể hơn về những biểu hiện của sự giao thoa văn hóa tại Miếu Quan Công.

6. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp di vật biện chứng và duy vật lịch sử.
- Phương pháp nghiên cứu liên ngành như thống kê, xã hội học, ngôn ngữ học,...

- Phương pháp thống kê, phân loại.
- Phương pháp phân tích tổng hợp.
- Phương pháp điền dã (phỏng vấn, ghi âm, ghi hình).
- Phương pháp quan sát đánh giá.

7. Bố cục của khóa luận gồm

Mở đầu;

Chương 1: Một số vấn đề lý luận về giao thoa văn hóa, di sản văn hóa và tổng quan về Đô thị cổ Hội An, Miếu Quan Công;

Chương 2: Những biểu hiện của sự giao thoa văn hóa Việt – Hoa tại Miếu Quan Công;

Chương 3: Giải pháp bảo tồn và phát huy các giá trị giao thoa văn hóa tại Miếu Quan Công;

Kết luận;

Tài liệu tham khảo;

Phụ lục.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

A. Sách và tạp chí:

1. Trần Văn An (2009), Lễ hội, lễ tiết của người Hoa ở Hội An, Tạp chí Nguồn sáng dân gian.
2. Trần Văn An (2005), Di sản văn hóa Văn nghệ dân gian Hội An, Trung tâm Quản lý và bảo tồn di tích Hội An, Hội An.
3. Huỳnh Công Bá (2008), Bàn về “loại hình khăn hoang Thuận – Quảng”, Tạp chí Nghiên cứu lịch sử.
4. Võ Thanh Bằng (2005), Tín ngưỡng dân gian của người Hoa Nam Bộ, Luận án TS Lịch sử, Viện Khoa học Xã hội vùng Nam Bộ, Tp. Hồ Chí Minh.
5. Mai Văn Hai - Mai Kiệm (2009), Xã hội học văn hóa, Nxb ĐHQG, Hà Nội.
6. Châu Hải (1992), Các nhóm cộng đồng người Hoa ở Việt Nam, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
7. Châu Hải (1993), Tính dung hợp trong tôn giáo tín ngưỡng của người Hoa ở Việt Nam, Tạp chí Văn hóa dân gian.
8. Phạm Hoàng Hải (2001), Người bạn đường du lịch văn hóa Hội An, Nxb Thế giới, Hà Nội.
9. Lý Chiêu Hòa (Trần Thị Quế Hà dịch) (2003), Kiến trúc cổ Hội An, Viện Nghiên cứu văn hóa thế giới trường Đại học Nữ Chiêu Hòa, Nxb Thế giới, Hà Nội.
10. Võ Văn Hoàng (2003), “Mắt cửa” – trang trí kiến trúc ở Hội An, tạp chí Xưa và nay, số 136.
11. Nguyễn Quốc Hùng (1995), Phố cổ Hội An và việc giao lưu văn hóa ở Việt Nam, Nxb Đà Nẵng.

12. Đoàn Thị Mỹ Hương (2010), Chuyển động của màu sắc trong nghệ thuật tượng thờ chùa Việt, Tạp chí Thông tin văn hóa nghệ thuật, số 307.
13. Itotetetsuji (2009), Ngõ phố Hà Nội những khám phá, Nxb Khoa học xã hội.
14. Trần Khánh (2004), Đặc trưng văn hóa kinh doanh của người Hoa, Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á, số 4.
15. Vũ Ngọc Khánh (2001), Tín ngưỡng dân gian Việt Nam, Nxb Văn hóa Dân tộc.
16. Trần Bội Liên (1999), Lịch sử Chùa Ông.
17. Hồ Ngân, 2004, Quảng Nam xưa và nay, Nxb Thanh niên, Hà Nội.
18. Trần Hạnh Minh Phương, Văn hóa Việt của người Hoa, Tạp chí Xưa và nay, số 210, tháng 4/2004.
19. Văn Quảng (Biên soạn) (2009), Văn hóa tâm linh Thăng Long – Hà Nội, Nxb Lao động, Hà Nội.
20. Bùi Quang Thắng (chủ biên) (2005), Di sản văn hóa phi vật thể Hội An, Nxb Thế giới.
21. Ngô Đức Thịnh (2008), Về tín ngưỡng và lễ hội cổ truyền, Nxb Văn hóa thông tin.
22. Ngô Đức Thịnh (2009), Bản sắc văn hóa vùng ở Việt Nam, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
23. Hà Văn Thư – Trần Hồng Đức (2007), Tóm tắt niên biểu Lịch sử Việt Nam, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội.
24. Nguyễn Phước Tương (2004), Hội An – Di sản thế giới, Nxb Văn nghệ thành phố Hồ Chí Minh, Tp. Hồ Chí Minh.
25. Nguyễn Chí Trung (2005), Cư dân Faifo – Hội An trong lịch sử, Trung tâm Quản lý và bảo tồn di tích Hội An, Hội An.

26. Nguyễn Thúy Vân (2009), Khái quát tín ngưỡng dân gian Trung Quốc, Tạp chí Nghiên cứu tôn giáo, số 4.
27. Trần Quốc Vượng (chủ biên) (2008), Cơ sở văn hóa Việt Nam, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
28. Nguyễn Thị Hoa Xinh (1997), Tín ngưỡng và tôn giáo của người Hoa thành phố thành phố Hồ Chí Minh, Luận án PGS.TS Lịch sử, Viện Khoa học Xã hội tại Tp. Hồ Chí Minh, Tp. Hồ Chí Minh.
29. Nhiều tác giả (1998), Hỏi đáp về văn hóa Việt Nam, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
30. Tài liệu Hội thảo Quốc tế về Đô thị cổ Hội An (1991), Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
31. Trung tâm Quản lý và bảo tồn di tích Hội An (2008), Lễ lễ hội Hội An.

B. Tài liệu từ Internet

1. Nguyễn Trung Hiếu (2011), Chuyện ông Thần giữ cửa ở miền Trung.
<http://laodong.com.vn/Tin-Tuc/Chuyen-ong-Than-giu-cua-o-Mien-Trung/30923>
2. Quan Vũ, Bách khoa toàn thư mở Wikipedia.
http://vi.wikipedia.org/wiki/Quan_V%C5%A9
3. Trung tâm Quản lý bảo tồn di tích Hội An
<http://hoianheritage.net/?NOIDUNG/VN/Gioithieuvetrongtam/Sodotochuc>
4. Văn bản pháp quy – Cổng thông tin Bộ Văn hóa, thể thao và Du lịch Việt Nam
<http://www.cinet.gov.vn/LawDocument.aspx?ZoneId=148&rid=99>
5. Văn bản pháp quy – Cổng thông tin điện tử Sở Văn hóa, thể thao và Du lịch tỉnh Quảng Nam
<http://www.vhthdlqnam.gov.vn/modules.php?name=Laws>